

BENDRŲJŲ PROGRAMŲ ATNAUJINIMO GAIRĖS

IŽANGA

Ugdymo turinio atnaujinimas yra ilgalaikis, integralus procesas, kuris apima tokias veiklas:

- Bendrųjų programų rengimą, išbandymą mokyklose ir jų patvirtinimą.
- Bendrųjų programų įgyvendinimui reikalingų ugdymo organizavimo modelių rengimą, išbandymą ir įteisinimą.
- Mokinių pasiekimų vertinimą reglamentuojančių teisės aktų atnaujinimą ir naujų vertinimo įrankių sukūrimą, diegimą.
- Mokymo ir mokymosi išteklių, reikalingų atnaujintoms programoms įgyvendinti parengimą.
- Pedagogų ir švietimo administratorių konsultavimą, profesinio augimo veiklų organizavimą.

Visa informacija apie pradėtų veiklų eigą, pasiektus rezultatus ir planuojamas naujas veiklas bus skelbiama www.mokykla2030.lt

Šiame dokumente pristatomos *Bendrųjų programų atnaujinimo* gairės, apibrėžiančios vienos pagrindinių Ugdymo turinio atnaujinimo veiklų - Bendrųjų programų atnaujinimo - tikslą, uždavinius, siektinus ugdymo rezultatus ir atnaujintą Bendrųjų programų sandarą.

Šios Gairės bus tikslinamos, atsižvelgiant į gautus pasiūlymus ir pastabas.

BENDRŲJŲ PROGRAMŲ ATNAUJINIMO PRIEŽASTYS IR TIKSLAS

XXI amžiuje pastebimai pasikeitė pasaulio, žmogaus ir visuomenės vertybės ir gyvenimo būdas, taip pat požiūris į asmenybę ir jos ugdymo(si) tikslus. Vis aktualesnis tampa klausimas, koks yra būtinas ir pakankamas mokykloje įgyjamo išsilavinimo pagrindas. Svarbiausiomis asmens savybėmis šiuolaikiniame judriame, sudėtingame, kintančiame pasaulyje tampa atvirumas, komunikabilumas, lankstumas, gebėjimas prisitaikyti naujose situacijose ir kontekstuose, asmenybės vertybių sistema, siekimas įprasminti savo gyvenimą. Ypač aktualus tampa asmenybės vertybinių nuostatų ugdymasis – socialinis, pilietinis, dorinis asmens brendimas. Šiuolaikiniame iššūkių ir informacijos pertekusiame pasaulyje be galo aktualu kritiškai, analitiškai, kūrybiškai mąstyti, spręsti problemas, būti iniciatyviu, socialiu, atsakingu. Siekiant užtikrinti asmens, visuomenės ir valstybės gerovę iškyla būtinybė peržiūrėti ugdymo turinį atsižvelgiant į jam keliamus naujus reikalavimus:

- Asmens ir visuomenės poreikius ir lūkesčius;
- mokslo vystymąsi, atradimus ir pasiekimus;
- sparčiai tobulėjantį pasaulio edukologijos mokslą;
- šiuolaikinių mokinių ugdymosi tikslus ir galimybes.

Ugdymo turinio atnaujinimas turėtų būti grindžiamas Lietuvos švietimo politikos tęstinumu ir sudaryti sąlygas ją įgyvendinti mokykloje, atsižvelgiant į tarptautinį, šalies ir regiono kontekstus. Atnaujinant ugdymo turinį, remiamasi šiomis Lietuvos švietimo politiką reglamentuojančių teisės aktų nuostatomis:

Švietimo įstatyme nurodyta, kad *Švietimas – veikla, kuria siekiama suteikti asmeniui visaverčio savarankiško gyvenimo pagrindus ir padėti jam nuolat tobulinti savo gebėjimus. Mokyti yra prigimtinė kiekvieno žmogaus teisė. Švietimas, kaip asmens, visuomenės ir valstybės ateities kūrimo būdas, grindžiamas žmogaus nelygstamos vertės, jo pasirinkimo laisvės, dorinės atsakomybės pripažinimu, demokratiniais santykiais, šalies kultūros tradicijomis. Švietimas saugo ir kuria tautos*

tapatybę, perduoda vertybes, kurios daro žmogaus gyvenimą prasmingą, visuomenės gyvenimą – darnų ir solidarų, valstybės – pažangų ir saugų. Švietimas savo paskirtį geriausiai atlieka tada, kai jo raida lenkia bendrąją visuomenės raidą.

Valstybės pažangos strategijoje „Lietuva 2030“¹ pateiktoje Lietuvos ateities vizijos centre – sėkmingą šalies ateitį kuriantis atviras, kūrybingas ir atsakingas žmogus. Šiame dokumente nurodoma, kad sėkmingos Lietuvos vizijos įgyvendinimui svarbu *Bendrojo ugdymo sistemą orientuoti į kūrybiškumo, pilietiškumo ir lyderystės ugdymą. Sukurti ir visose švietimo įstaigose įdiegti kūrybingumui, ieškojimams ir tobulėjimui atviras mokymosi programas ir kompetencijos vertinimo ir įsivertinimo sistemą. Koncentruotą egzaminų sistemą pertvarkyti į subalansuotą įvairios mokymosi veiklos rezultatų kaupimo ir pripažinimo sistemą, kuri fiksuoja visą gyvenimą nuolat didėjančią asmens patirtį ir pripažįsta vis aukštesnį išsilavinimą. Visose mokyklose sukurti tinkamą mokymosi aplinką: gamtos mokslų laboratorijas, menų edukacijos priemones, sveikatingumo erdves ir kt.*

Valstybinės švietimo 2013–2022 metų strategijoje² apibrėžiama švietimo misija – suteikti asmeniui savarankiško ir aktyvaus gyvenimo pagrindus, padėti tobulinti savo gebėjimus tapti visaverčiu demokratinės visuomenės nariu, aktyviai dalyvaujančiu socialiniame, ekonominiame ir kultūriniame gyvenime.

Bendrojo ugdymo mokyklos kaitos gairės³ įpareigoja parengti į kompetencijų plėtotę orientuotas bendrojo ugdymo programas. *Bendrojo ugdymo programose dėmesys sutelkiamas į mokinio bendrųjų ir dalykinių kompetencijų visumą. Kompetencijos integruoja žinias, gebėjimus ir vertybines nuostatas, jie plėtojami ir pritaikomi mokantis įvairių mokomųjų dalykų, dalyvaujant neformaliojo švietimo programose, įvairiose praktinėse mokyklos ir bendruomenės veiklose. Atsižvelgiant į amžiaus tarpsnių ypatumus, mokinio pasaulėvaizdis nuosekliai formuojamas pradinio, pagrindinio ir vidurinio ugdymo lygmenimis, pasižyminčiais daugialypėmis mokomųjų dalykų ir (arba) ugdymo sričių jungtimis.*

Geros mokyklos koncepcijoje⁴ akcentuojama, kad šiuolaikinis ugdymo turinys turi būti įdomus, provokuojantis, pakankamai platus ir gilus, kuriantis iššūkius. *Mokomasi spręsti gyvenimiškas problemas, ugdomos šiuolaikiniam gyvenimui aktualios kompetencijos. Mokomasi tyrinėjant, eksperimentuojant, atrandant ir išrandant, kuriant, bendraujant. Ugdymasis (mokymasis) pagrįstas dialogu (mokinių su mokiniais, mokinių ir mokytojų, mokinių ir už mokyklos erdvių esančių mokymosi partnerių) ir jo metu gaunama informacija, gimstančiomis idėjomis, sukuriamomis prasmėmis. Jis persikelia už mokyklos, virsdamas gyvenimo būdu – tęsiasi namuose, draugų būryje, neformalaus švietimo įstaigose, taip pat dalyvaujant socialiniuose tinkluose ir naudojant kitas šiuolaikinių technologijų teikiamas galimybes.“*

Pradinio, pagrindinio ir vidurinio ugdymo programų apraše⁵ (toliau – Aprašas) nurodoma: *Nuosekliai tęsiant humanistinės ugdymo paradigmos ir socialinio konstruktyvizmo principų ugdyme įtvirtinimą, tęsiamos aktualios bendrojo ugdymo tobulinimo kryptys: pažinti kiekvieną mokinį, jo prigimtines galias, patirtį, gebėjimus ir skatinti jo asmeninę ūgtį; kartu su mokiniais kurti aktualų ir prasmingą, jų poreikiams ir talentams atvirą, integralų, į realių asmens, klasės, mokyklos ir šalies problemų sprendimą įtraukiantį ugdymo turinį, skatinantį savivaldį mokymąsi; [...] skatinti patirtinį, tiriamąjį, kūrybinį, interpretacinį mokymąsi, kuriantį giluminius teorijos ir praktikos ryšius, susietus su realiu gyvenimu; ugdymo(si) procese stiprinti formuojamąjį, ugdymuisi padedantį, grįžtamąjį ryšį ir pagalbą teikiantį vertinimą.*

Remiantis pagrinduose švietimo dokumentuose suformuluotomis nuostatomis keliamas toks Bendrųjų programų atnaujinimo tikslas – remiantis naujausiomis mokslo žiniomis, integruojant mokiniui ir visuomenei aktualų turinį, kurti sąlygas mokinių vertybinių nuostatų stiprinimui, XXI amžiaus kompetencijų ugdymuisi.

¹ Valstybės pažangos strategija „Lietuva 2030“.

² Valstybinė švietimo 2013–2022 metų strategija.

³ Bendrojo ugdymo kaitos gairės.

⁴ Geros mokyklos koncepcija.

⁵ Pradinio, pagrindinio ir vidurinio ugdymo programų aprašas.

DABARTIES IR ATEITIES KOMPETENCIJOS

Bendrosios programos numato ugdymo tikslą, apibrėžia numatomus mokinių pasiekimus, nužymi ugdymo organizavimo ir vertinimo gaires.

Pradinio ir pagrindinio ugdymo bendrosiose programose (2008) nusakytas ugdymo tikslas – plėtoti dvasines, intelektines ir fizines asmens galias, ugdyti aktyvų, kūrybingą, atsakingą pilietį, įgijusį kompetencijas (asmeninę, mokėjimo mokytis, komunikavimo, pažinimo, socialinę-pilietinę, iniciatyvumo ir kūrybiškumo), būtinas sėkmingai socialinei integracijai ir mokymuisi visą gyvenimą. Jas išsiugdęs mokinys turėtų būti pozityviai nusiteikęs, bendraujantis ir bendradarbiaujantis, pasirengęs mokytis visą gyvenimą, aktyvus visuomenės narys.

Atnaujinant Bendrąsias programas vienas svarbiausių susitarimų turėtų būti: koki žmogų siekiame išugdyti, kokius lūkesčius jam keliame ir kaip ugdymas gali padėti jam tokiu tapti. Įvairios šalys ir tarptautinės institucijos atsižvelgdamos į šiuolaikinius kaitos procesus peržiūri ugdymo siekius ir sudaro svarbiausių ugdytinų kompetencijų sąrašus, siekia susipažinti su jau parengtais kompetencijų modeliais ir pasinaudoti įvairių šalių ir institucijų patirtimi.

Atnaujintame **Europos Komisijos kompetencijų modelyje**⁶ įvardijamos kiekvieno asmens asmeniniam pasitenkinimui ir vystymuisi, įsidarbinimui, socialinei įtraukčiai, darnaus gyvenimo būdai, sėkmingam gyvenimui taikiose visuomenėse, gebėjimui gyventi rūpinantis sveikata ir aktyviam pilietiškumui reikalingos kompetencijos: raštingumo, daugiakalbystės, matematinė ir gamtos mokslų, technologijų ir inžinerijos, skaitmeninė, asmeninė, socialinė ir mokymosi mokytis, pilietiškumo, verslumo, kultūrinio sąmoningumo ir raiškos kompetencijos.

EBPO išskiriami šiuolaikiniai ugdymo prioritetai. Įgyvendinant EBPO projektą *Education 2030 Learning Framework*⁷, buvo išskirtos trys naujos bendrųjų kompetencijų kategorijos, aprėpiančios šiuos gebėjimus: 1) kurti naują vertę; 2) spręsti konfliktus ir dilemas; 3) prisiimti atsakomybę. EBPO projekte *Education 2030 Learning framework* kompetencija suprantama kaip žinių, gebėjimų ir vertybinių nuostatų visuma.

EBPO *Education 2030* kompetencijų modelį sudarantis naujos vertės kūrimo komponentas kaip sąlygą numato kūrybinį mąstymą, reikalingą naujiems gaminiams ir naujoms paslaugoms, naujoms darbo vietoms, naujoms savarankiškomis veiklos formoms, naujiems procesams ir metodams, naujiems verslo ir socialiniams modeliams ir pan. kurti. Inovacijos vis dažniau kuriamos ne tik vienam asmeniui dirbant savarankiškai, bet ir grupėse, bendraujant ir bendradarbiaujant su kitais^a.

Svarbu išmokti spręsti konfliktus ir dilemas, nes šiuolaikiniame pasaulyje dažnai susiduriama su skirtingais požiūriais, interesų skirtumais, tradicijų ir naujovių, veiksmingų ir demokratinių sprendimų, individualaus pasirinkimo ir bendruomenių spaudimo nesuderinamumu. Todėl būtina mąstyti sistemiskai (analitiškai ir kritiškai), įvertinant ir integruojant daugiau negu vieną alternatyvą, vengiant skubotų išvadų, išvelgiant sąsajas tarp prieštaringų idėjų ir reiškinių, suvokiant kitų poreikius ir norus^b.

Pasak **EBPO**, sąlyga šioms kompetencijoms atsirasti yra gebėjimas prisiimti atsakomybę. Norint sėkmingai įveikti nuolat kintančio pasaulio iššūkius, būtina gebėti mąstyti savarankiškai ir dirbti su kitais. Inovacijų kūrimas reikalauja gebėjimo numatyti savo veiksmų pasekmes, reflektuoti savo patirtį ir prisiimti atsakomybę už savo veiklos rezultatus. Tam reikia atsakingumo, moralinės ir intelektinės brandos. Svarbiausia šios kompetencijų kategorijos sąvoka yra savireguliacija, apimanti savikontrolę, saviveiksmingumą, atsakingumą, problemų sprendimą ir adaptyvumą^c.

Pasaulio ekonomikos forumo vizijoje apie ateities švietimą išskirti asmeniui būtini charakterio bruožai, kompetencijos ir raštingumo gebėjimai⁸.

⁶ Europos komisijos kompetencijų modelis.

⁷ <http://www.oecd.org/education/2030/learning-framework-2030.htm>.

⁸ http://www3.weforum.org/docs/WEFUSA_NewVisionforEducation_Report2015.pdf.

- Charakterio bruožai turi padėti asmeniui prisitaikyti ir veikti nuolat besikeičiančioje aplinkoje sau ir bendruomenei geriausiu būdu. Tai smalsumas, atkaklumas, atvirumas, valia, socialinis ir kultūrinis sąmoningumas, lyderystė ir kt.

- Raštingumo gebėjimai turi padėti asmeniui atlikti kasdienės užduotis ir veiklas. Kiekvienam asmeniui būtina išsiugdyti kalbinio, matematinio, skaitmeninio, sveikatos, informacinio ir kitus raštingumo gebėjimus.

- Kompetencijos, tokios kaip kritinis mąstymas, kūrybiškumas, bendravimas ir bendradarbiavimas turi padėti asmeniui spręsti sudėtingesnes problemas ir susidoroti su įvairiais iššūkiais.

UNESCO ateities kompetencijų ir ateities ugdymo turinio vizijoje⁹ pabrėžiama būtinybė kiekvienam besimokančiajam įgyti kompetencijas, kurios leistų jam veiksmingai spręsti kylančias problemas nuolatinių pokyčių ir neapibrėžtumo kontekste. UNESCO pripažįsta, kad ateities iššūkius lems Ketvirtoji pramonės revoliucija (4.0) ir su ja susijusios aplinkybės, todėl ragina valstybes atsigręžti į ugdymo turinį, kaip vieną svarbiausių veiksnių, galinčių padėti pasirengti sunkiai prognozuojamiems ateities įvykiams ir poreikiams. Pagal UNESCO siūlomą kompetencijų modelį išskiriamos 7 kompetencijos. Kiekvieną jų sudaro nebaigtinis skaičius toliau pateikiamų subkompetencijų.

- Mokymasis visą gyvenimą (smalsumas, kūrybiškumas, kritinis mąstymas ir kt.).
- Asmens veikmė (iniciatyva, motyvacija, atkaklumas, valia, atsakomybė ir kt.).
- Sąmoningas naudojimas įvairiais įrankiais ir išteklių naudojimas (veiksmingas išteklių naudojimas, atsakingas vartojimas ir kt.).
- Sąveika su kitais (darbas komandoje, bendradarbiavimas, tarimasis ir kt.).
- Veikimas ir sąveika pasaulyje (veikti lokaliai ir globaliai, derinti teises ir privilegijas, laisvę ir pareigas ir kt.).
- Tarpdalykinės kompetencijos (STEAM, socialiniai, humanitariniai mokslai ir kt.).
- Raštingumo gebėjimai (kalbiniai, matematiniai, skaitmeniniai ir kt.).

Kiekviena šalis kuria savo nacionalinį kompetencijų modelį, kuriuo apibūdinami siektini ugdymo rezultatai. Kompetencijų modelio turinį apsprendžia nacionaliniai šalies prioritetai, socialinis, kultūrinis ir ekonominis kontekstas ir ugdymo tradicijos.

Išanalizavus užsienio šalių ugdymo siekius ir Lietuvos švietimo patirtį, siūloma atnaujinant ugdymo turinį orientuotis į 1 schemoje įvardintus rezultatus.

1 pav. Ugdymo rezultatų schema.

⁹ http://www.ibe.unesco.org/sites/default/files/resources/future_competences_and_the_future_of_curriculum.pdf

SITUACIJOS ANALIZĖ IR ATNAUJINIMO UŽDAVINIAI

Atnaujinant Pradinio ir pagrindinio ugdymo bendrąsias programas (2008) buvo numatytos šios ugdymo turinio atnaujinimo kryptys: orientuoti ugdymo turinį į bendrųjų kompetencijų ir esminių dalykinių kompetencijų ugdymą, ypatingą dėmesį skiriant mokymuisi mokytis; stiprinti ugdymo individualizavimą, atsižvelgiant į skirtingus mokinių poreikius; stiprinti ugdymo turinio integraciją siekiant, kad mokiniai suprastų ir galėtų kūrybingai taikyti tai, ką išmoko; suderinti dalykų turinio apimtį, atsisakant aktualumą praradusių ugdymo turinio elementų ir įtraukiant naujus, aktualius; ugdymo turinį išdėstyti taip, kad ugdymo turinio elementus būtų lengviau klasifikuoti (planuojant, rengiant metodinę medžiagą, vertinant, publikuojant elektroninėje erdvėje ir pan.).

Vidurinio ugdymo bendrosios programose (2011) buvo laikomasi tęstinumo ir papildomai numatytos šios ugdymo turinio atnaujinimo kryptys: tiksliau apibrėžti ugdymo turinio apimtį siekiant išvengti perkrovimo, galinčio pakenkti geriems mokinių ugdymo rezultatams; didinant ugdymo turinio lankstumą suteikti mokyklų bendruomenėms daugiau laisvės kurti mokyklos lygmens ugdymo turinį; suteikti ugdymo turiniui naują konceptualiai pagrįstą struktūrą ir išplėsti mokytojų galimybes susitarti dėl šiuolaikinio ugdymo planavimo, mokymo ir mokymosi metodų taikymo ir mokinių pasiekimų vertinimo klausimais.

Bendrosios programos yra pagrindinis šaltinis, kuriuo turi būti grindžiamas ugdymo planavimas ir organizavimas mokykloje, tačiau išsamių tyrimų, analizuojančių pačias programas ir jų įgyvendinimo mokykloje problematiką, nuo 2008 m. nebuvo atlikta. Duomenis apie tam tikrus ugdymo turinio elementus – mokinių pasiekimus (NMPP, IEA TIMSS, IEA PIRLS, IEA ICCS, OECD PISA, OECD TALIS, OECD PIAAC), vadovėlius, pamokos kokybę ir mokymosi aplinką galima gauti analizuojant Nacionalinio egzaminų centro (NEC) ir Nacionalinės mokyklų vertinimo agentūros (toliau NMVA) ataskaitas. Viešoji nuomonė apie Bendrųjų programų turinį formuojama remiantis švietimo bendruomenės diskusijose išsakomomis nuomonėmis.

Apibendrinant turimų tyrimų duomenis ir švietimo ekspertų nuomonę galima išskirti keletą aktualiausių Bendrųjų programų (2008, 2011) įgyvendinimo aspektų.

Daug mokinių pasiekia žemą mokymosi pasiekimų lygmenį. Didelis mokymosi pasiekimų netolygumas bendrojo ugdymo sistemoje.

Tarptautinio penkiolikmečių tyrimo ataskaitos EBPO PISA 2012 ir 2015 metų duomenimis, Lietuvoje mokinių gamtamokslinio raštingumo, matematinio raštingumo ir skaitymo gebėjimų rezultatai atsilieka nuo EBPO šalių vidurkio ir kaimynių regione. Vienas didžiausių iššūkių organizuojant ugdymo procesą – skirtingų gebėjimų mokinių ugdymas klasėje. 2015 m. PISA tyrimas parodė, kad kas ketvirtas mokinys Lietuvoje nepasiekia antro iš šešių pasiekimų lygmens. Tik nedidelė Lietuvos mokinių dalis pasiekia aukščiausius penktą ir šeštą pasiekimų lygmenis ir gali atlikti sudėtingiausias matematikos, skaitymo ir gamtos mokslų užduotis¹⁰.

Tarp aukšto ir žemo SEK¹¹ statuso Lietuvos mokinių įvairių sričių pasiekimų skirtumas yra 71–83 taškai, t. y. prilygsta maždaug dvejų metų mokymosi rezultatams. „Ir tarptautiniai, ir nacionaliniai mokinių pasiekimų tyrimai rodo, kad šalyje didelis pasiekimų atotrūkis tarp: mergaičių ir berniukų, miesto ir kaimo vietovėse mokyklas lankančių mokinių, skirtingų mokyklų tipų mokinių“¹².

Didelius mokinių mokymosi pasiekimų netolygumus patvirtina ir nacionalinis mokinių pasiekimų patikrinimas (NMPP). „Šalies mokyklos pagal NMPP 2017 m. rodiklius yra labai išsibarsčiusios. Pavyzdžiui, mokyklas pagal vidutinius jų mokinių testų rezultatus padalijus į dvi grupes (į mokyklas, kurių mokinių rezultatų vidurkis aukštesnis nei šalies vidurkis, ir mokyklas, kurių mokinių rezultatų vidurkis žemesnis nei šalies vidurkis), tarp šių dviejų grupių mokyklų mokinių pasiekimų vidurkių nustatytas beveik vieno pasiekimų lygio skirtumas“¹³.

Nepakankamai užtikrintos tinkamos mokymosi sąlygos ir lygios galimybės bendrojo ugdymo sistemoje.

¹⁰ Šalių švietimo politikos apžvalgos. Švietimas Lietuvoje. EBPO, 2017.

¹¹ SEK – socialinis, ekonominis ir kultūrinis statusas (kontekstas, aplinka).

¹² Lietuva. Švietimas šalyje ir regionuose 2016. Mokinių pasiekimai.

¹³ 2017 metų Nacionalinio mokinių pasiekimų patikrinimo ataskaita. NEC, 2017.

Nacionalinis mokinių pasiekimų patikrinimas parodė, kad „25–40 proc. šalies 4–8 klasių mokinių mokymosi pažangą labai sulėtina žemos jų pačių aspiracijos, žemas jų tėvų išsilavinimas ir menkas domėjimasis savo vaikų mokymusi, mokinių patiriamas skurdas, kultūriniai skirtumai, dėl IKT trūkumo besiformuojanti atskirtis. Šiuo požiūriu ypač skiriasi didmiesčių ir kaimo mokyklų mokinių situacija, leidžianti suabejoti lygiomis kaimo mokinių mokymosi galimybėmis“¹⁴.

Maždaug ketvirčio mokinių skaitymo, rašymo ir matematikos (kiekvienos ugdymo turinio srities atskirai) pasiekimų rodikliai per dvejus metus – nuo 4 klasės iki 6 klasės pabaigos – smarkiai sumažėja. Tai rodo, kad daugumoje mokyklų vis dar nėra veiksmingos mokinių pasiekimų stebėsenos ir pagalbos sistemos, padedančios įveikti mokymosi sunkumus pereinamuoju laikotarpiu (perėjus iš pradinio į pagrindinio ugdymo koncentrą)¹⁵.

„Nustatyta, jog maždaug penktadalis 4–8 klasių mokinių mano, kad jie nemoka mokytis. Taip manančių mokinių dalis populiacijoje nesumažėjo nuo standartizuotų testų vykdymo pradžios (2012 m.). Šių mokinių mokymosi pasiekimų ir savijautos mokykloje rodiklių analizė rodo, kad kai kuriais atvejais tokie jų nusiskundimai yra subjektyvūs, nemaža dalis tų mokinių mokosi visai neblogai. Tačiau yra akivaizdu, kad nepasitikėjimas savo jėgomis tikrai trukdo šiems mokiniams daryti spartesnę pažangą ir blogina savijautą“¹⁶.

Nacionalinių ir tarptautinių tyrimų duomenys rodo, kad reikšmingai sumažėjo mokinių, kurie nesijaučia laimingais (8,4 proc. tarp berniukų ir 15,3 proc. tarp mergaičių) (Mokyklinio amžiaus vaikų gyvenimo ir sveikatos tyrimas (HBSC), 2014). 2015 m. fiksuoti 36 krizių mokyklose atvejai dėl mokinių savižudybių. Apie 30 proc. mokinių patiria patyčias, pagal patyčių dažnį Lietuva yra 42 vietoje iš 44 šalių (HBSC, 2014). Remiantis World Happiness Report duomenimis Lietuva yra 51 vietoje pagal laimės indeksą.

Didelis mokymosi pasiekimų netolygumas. Didelis atotrūkis tarp vaikų ir merginų rezultatų.

Tarptautinio penkiolikmečių tyrimo ataskaitos EBPO PISA 2012 ir 2015 metų duomenimis, Nacionalinis mokinių pasiekimų patikrinimas parodė, kad „25–40 proc. šalies 4–8 klasių mokinių mokymosi pažangą labai sulėtina žemos jų pačių aspiracijos, žemas jų tėvų išsilavinimas ir menkas domėjimasis savo vaikų mokymusi, mokinių patiriamas skurdas, kultūriniai skirtumai, dėl IKT trūkumo besiformuojanti atskirtis. Šiuo požiūriu ypač skiriasi didmiesčių ir kaimo mokyklų mokinių situacija, leidžianti suabejoti lygiomis kaimo mokinių mokymosi galimybėmis“¹⁷.

Ugdymo programų trukmė skiriasi nuo daugelio ES valstybių.

Išanalizavus ES valstybių ugdymo programų trukmę, paaiškėjo, kad daugelyje šių valstybių pradinio ugdymo programa trunka daugiau negu 5 metus (išskyrus Lietuvą, Vokietiją ir Austriją), o daugiau kaip pusėje ES valstybių pradinio ir pagrindinio ugdymo programos yra sujungtos ir trunka iki 15 ar 16 metų¹⁸. Kaip matyti iš ES valstybių ugdymo programų trukmės analizės, daugelyje valstybių vidurinio ugdymo trukmė – ne mažiau kaip 3 metai.

Tarptautinės ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacijos (OECD) PISA tyrimo filosofijos ir 2006 m. tyrimo antrinės duomenų analizės¹⁹ apibendrinimuose ir rekomendacijose teigiama: „Lietuvoje daugelis penkiolikmečių mokosi 9 klasėje. Daugelyje užsienio šalių penkiolikmečiai yra jau dešimtokai. Mokydamiesi vyresnėje klasėje, kitų šalių penkiolikmečiai arba dalis jų patenka į ISCED3 lygį, o 100 proc. tokio paties amžiaus Lietuvos mokinių patenka į žemesnį – ISCED2 lygį. Tokia situacija susiklosčiusi dėl to, kad dalies tyrime dalyvavusių šalių 10 klasė jau patenka į ISCED3, o ne į ISCED2 lygį, kaip kad yra Lietuvoje. Galima manyti, kad Lietuvos penkiolikmečių pasiekimai yra žemesni dėl šios priežasties ir dėl švietimo sistemos sandaros – vėlai pradedama eiti į mokyklą, ISCED2 lygyje mokomasi ilgiau metų. Kadangi PISA tyrimas matuoja, kaip penkiolikmečiai yra pasirengę gyvenimui (tai ypač svarbu kalbant apie tuos, kurie jau baigia ar palieka mokyklą), vadinasi, Lietuvos penkiolikmečiai yra mažiau pasirengę gyvenimui, nei kitų

¹⁴ 2017 metų Nacionalinio mokinių pasiekimų patikrinimo ataskaita. NEC, 2017.

¹⁵ 2017 metų Nacionalinio mokinių pasiekimų patikrinimo ataskaita. NEC, 2017.

¹⁶ 2017 metų Nacionalinio mokinių pasiekimų patikrinimo ataskaita. NEC, 2017m.

¹⁷ 2017 metų Nacionalinio mokinių pasiekimų patikrinimo ataskaita. NEC, 2017.

¹⁸ The Structure of the European Education Systems 2017/18: Schematic Diagrams. EURYDICE, 2017.

¹⁹ https://www.smm.lt/uploads/lawacts/docs/601_1c6a77e6c436a7f3b82e2799179c0beb.pdf.

tyrime dalyvavusių šalių mokiniai – ir tai lemia pati švietimo sistemos sandara. Todėl dvejojama, ar verta pagrindinę mokyklą turėti išstęstą iki 10-os klasės (tai lemia, kad dalis kursų pradedama mokytis vėliau ir kad vidurinės mokyklos kursas yra „suspaustas“ vos į dvejus metus, iš kurių nemažą dalį laiko mokiniai praleidžia kartodami kursą ir ruošdamiesi brandos egzaminams.“

Finansinio raštingumo tyrimo rezultatai, (OECD) PISA tyrimo duomenimis²⁰, atskleidžia didelius Lietuvos penkiolikmečių merginų ir vaikinų, žemos ir aukštos socialinės, ekonominės ir kultūrinės mokinių padėties, tarp miesto ir kaimo mokyklose besimokančiųjų penkiolikmečių finansinio raštingumo skirtumus. Bazinio, antrojo, mokinių finansinio raštingumo lygmens nepasiekė beveik kas trečias (31,5 proc.) tyrime dalyvavęs Lietuvos penkiolikmetis (vaikinų 37,1 proc.). Vadinasi, šie mokiniai negeba taikyti savo sukauptų žinių ir įgūdžių įvairiose situacijose, kai tenka spręsti finansinius klausimus, nėra pasirengę veikti savarankiškai ir atsakingai.

Pertvarkos uždaviniai:

- Įgyvendinti ugdymo programų struktūros pokyčius (mokymosi laiko, programų trukmės pokyčiai).
- Skatinti mokyklų savarankiškumą ir atsakomybę formuojant mokyklos ir kiekvieno mokinio poreikius atitinkantį ugdymo turinį.
- Parengti įvairius ugdymo organizavimo modelius siekiant visų mokinių įtraukties.
- Stiprinti socialinių ir emocinių gebėjimų ugdymą, integruojant į ugdymo sričių ir dalykų turinį.
- Sukurti daugiau pasirinkimo galimybių vidurinio ugdymo programų įgyvendinimui.
- Mokykloms teikti kryptingą ir profesionalią pagalbą gerinant mokymosi sunkumus patiriančių mokinių mokymąsi.

Dalykinis turinys labai platus, mokomasi paviršutiniškai – temos „prabėgamos“. Pernelyg standartizuotas turinys nesudaro pakankamai sąlygų atsiskleisti ir pasireikšti individualiems, unikaliems mokinių gebėjimams ir polinkiams. Per mažai dėmesio skiriama praktinei veiklai ir mokymuisi kitose erdvėse.

Ugdymo turinio ekspertų ir mokytojų praktikų teigimu, tam tikrų dalykų mokymo turinys neatitinka dabarties aktualijų ir yra perkrautas.

Diskutuodami apie nepakankamą mokinių pasiekimų lygį, mokyklų vadovai ir mokytojai ekspertai įvardija keletą pagrindinių priežasčių:

- perkrautas mokymo turiniu ir nepakankamai tarpusavyje suderintos ugdymo programos;
- vadovėlių ir kitų mokymo priemonių, darančių su programomis, trūkumas, jų vertinimo sistemos netobulumas;
- į dalykų ugdymo turinį integruojama pernelyg daug įvairių papildomų programų: sveikatos ugdymo, rengimo šeimai ir lytiškumo, alkoholio, tabako, narkotikų prevencijos ir kt.²¹

TIMSS²² duomenimis, atliekant gamtamokslinius eksperimentus ir tyrimus, mokiniams lengviau suprasti gamtos reiškinius ir dėsningumus, įgyti gamtamokslinių gebėjimų. Toks mokymosi būdas skatina mokinius aktyviai mąstyti ir daryti išvadas, remiantis savo pačių gautais duomenimis. Mokinių, kurių mokyklose nėra laboratorijos, rezultatai yra žemesni. Mokinių (38 proc.), kurie mokėsi mokyklose, turinčiose laboratorijas, tarptautinis gamtos mokslų rezultatų vidurkis buvo 511 taškai, o mokinių (62 proc.), lankiusių mokyklas, neturinčias tokių laboratorijų, tarptautinis rezultatų vidurkis – 504 taškai.

Lietuva yra tarp šalių, kurių mokyklose laboratorijų mažiausiai. Tik nedidelė dalis 4 ir 8 klasių mokinių turi galimybę praktiškai taikyti tas žinias ir gebėjimus, kuriems būtina laboratorija. Dažniausiai Lietuvos mokyklose gamtos mokslų mokoma labiau teoriškai. O aukščiausius gamtos mokslų rezultatus pasiekusiose Rytų Azijos šalyse (Singapūre, Japonijoje, Taivane (Kinija), Pietų

²⁰ OECD PISA 2015 finansinio raštingumo ataskaita, NEC, Vilnius, 2017

²¹ Lietuvos švietimo būklės 2013–2016 m. apžvalga, Lietuvos švietimo taryba, 2017.

²² TIMSS 2015 m.

Korėjoje ir Honkonge (Kinija)) beveik visų tyrime dalyvavusių mokinių mokyklos yra aprūpintos gamtamokslinėmis laboratorijomis²³.

2015 m. 58,3 proc. išorinio vertinimo metu stebėtų pamokų (arba 8 280 pamokų) buvo taikyti pasyviojo mokinių mokymosi metodai. Per išorinį vertinimą rekomenduota mokinių mokymosi pažangą sieti su ugdymo organizavimo kaita (22,6 proc.) ir visos mokyklos pažanga (23,7 proc.)²⁴.

„Nustatyta, jog maždaug penktadalis 4–8 klasių mokinių mano, kad jie nemoka mokytis. Taip manančių mokinių dalis populiacijoje nesumažėjo nuo standartizuotų testų vykdymo pradžios (2012 m.). Šių mokinių mokymosi pasiekimų ir savijautos mokykloje rodiklių analizė rodo, kad kai kuriais atvejais tokie jų nusiskundimai yra subjektyvūs, nemaža dalis tų mokinių mokosi visai neblogai. Tačiau yra akivaizdu, kad nepasitikėjimas savo jėgomis tikrai trukdo šiems mokiniams daryti spartesnę pažangą ir blogina savijautą“²⁵.

Pirmą kartą atliktas 2015 PISA „Problemų sprendimas bendradarbiaujant“ tyrimas parodė, kad Lietuvos mokiniai menkai geba išnaudoti darbo grupėje potencialą: šalies penkiolikmečiai pasiekė žemesnius nei vidutiniai EBPO šalių problemų sprendimo bendradarbiaujant rezultatus. Problemų sprendimo bendradarbiaujant rezultatai pagal tarptautinius pasiekimų lygmenis atskleidė, kad daugiau kaip trečdalis penkiolikmečių gebėjimai yra žemi, o pasiekusiųjų aukščiausiasį pasiekimų lygmenį dalis labai maža (mažesnė nei skaitymo gebėjimų, matematinio ar gamtamokslinio raštingumo srityse).

Pertvarkos uždaviniai:

- Apibrėžti mokinių mokymo(si) rezultatus kaip bendrųjų ir dalykinių kompetencijas visumą.
- Patikslinti ir užtikrinti mokymo turinio dermę tarp ugdymo sričių, dalykų ir klasių.
- Stiprinti tarpdalykinius ryšius ir teorijos bei praktikos sąsajas su realiu gyvenimu.
- Atsisakyti neesminio ir nebeaktualaus turinio, sudarant sąlygas gilesniam išmokimui.

Mokinių pasiekimų vertinime vyrauja kiekybiniai apibendrinamieji vertinimo rodikliai. Vertinamos žinios, o ne kompetencijos.

Įvairėja mokinių mokymosi formos: „Neformaliojo švietimo galimybėmis, teikiamomis mokykloje ar už jos ribų, 2016 m. pasinaudojo 55,8 proc. bendrojo ugdymo mokyklų mokinių. [...] Palyginti su 2012 m., dalyvavimo neformaliajame švietime mastas padidėjo. Daugiausia mokinių dalyvauja neformaliojo švietimo programose, finansuojamose tikslinėmis (neformaliojo švietimo krepšelio) lėšomis“²⁶.

„Mokyklų veiklos kokybės išorinis vertinimas parodė, kad mokinių pažanga ir pasiekimai dažniausiai vertinami pagal galutinius mokymosi rezultatus (trimestro, pusmečio, metų), konstatuojant mokinio, klasės ar paskirų klasių grupių kiekybinius pokyčius, t. y. dažniau konstatuojami kiekybiniai pasiekimų (lygmens, pažymio), o ne kokybiniai mokinių mokymosi pažangos pokyčiai“.

Apžvelgus penkerių metų laikotarpio išorinio NMVA vertinimo rezultatus, galima teigti, „kad kasmet minimos keturios tobulintinos mokyklos veiklos yra susijusios su mokinių pažangos ir pasiekimų stebėjimu bei vertinimu pamokoje. Ir nors pastaraisiais metais dviejų veiklų (vertinimas kaip ugdymas ir išmokimo stebėjimas) kokybė mokyklose buvo įvertinama šiek tiek geriau, tačiau iš bendrosios duomenų apžvalgos matyti, kad vertinimas ir mokinių pažanga bei pasiekimai pamokoje yra tobulintinos veiklos“²⁷.

EBPO Lietuvos švietimo politikos apžvalgoje atkreipiamas dėmesys į didelį brandos egzaminų poveikį vidurinio ugdymo kokybei: „Bendrojo vidurinio ugdymo mokyklose, kuriose daugiau dėmesio turi būti sutelkiama į įvairias mokymosi galimybes, kurios nebūtų užgožtos egzaminavimo sistemos (brandos egzaminų) teikiamų paskatų. [...] Labiau ir darniau susieti darbo

²³ *Švietimo politikos analizė*, 2017, rugsėjis, Nr. 6(162).

²⁴ *Bendrojo ugdymo mokyklų veiklos kokybė*, Nacionalinės mokyklų vertinimo agentūros metinis pranešimas, 2015(5).

²⁵ 2017 metų Nacionalinio mokinių pasiekimų patikrinimo ataskaita. NEC, 2017m.

²⁶ *Lietuva. Švietimas šalyje ir regionuose 2017. Mokytojas*, ŠMM, 2017.

²⁷ *Bendrojo ugdymo mokyklų veiklos kokybė*, Nacionalinės mokyklų vertinimo agentūros metinis pranešimas, 2015(5), NMVA, p. 18–19.

klasėje vertinimą su stojimu į aukštojo mokslo įstaigas taikant kontroliuojamą darbo klasėje vertinimo pažymiais sistemą arba suderinant brandos egzaminų struktūrą ir turinį, kad jie atitiktų mokyklose įgyvendinamas ugdymo programas²⁸.

Pertvarkos uždaviniai:

- Skatinti kiekvieno mokinio individualią pažangą taikant vertinimo mokymuisi strategijas.
- Skatinti apibendrinamojo sumuojamojo ar kaupiamojo vertinimo formų įvairovę ir sudaryti galimybes ją įgyvendinti.
- Sukurti neformaliojo būdu įgytų kompetencijų įskaitymo tvarką ir susieti ją su kaupiamuoju vertinimu.
- Mokinio brandos įvertinimą grįsti sukauptų kompetencijas patvirtinančių darbų ir vertinimų visuma, išlaikytais brandos egzaminais, parengtu brandos darbu ir neformaliojo ugdymo ir visuomeninės veiklos pasiekimais.

BENDRŪJŲ PROGRAMŲ SANDARA

Bendrujų programų paskirtis. Pradinio, pagrindinio ir vidurinio ugdymo bendrosios programos – nacionalinio lygio ugdymo turinį reglamentuojantis dokumentas, kurio paskirtis – apibrėžti bendruosius ugdymo tikslus ir uždavinius, numatyti laukiamus ugdymosi rezultatus, nusakyti mokymo ir mokymosi turinio apimtį bei numatyti ugdymo kryptis.

Bendrąsias programas lydinčios medžiagos paskirtis – detalizuoti ir pavyzdžiais iliustruoti bendrosiose programose aprašytus ugdymosi rezultatus.

Bendrujų programų ir jas lydinčios medžiagos rengimo principai. Pradinio, pagrindinio ir vidurinio ugdymo programų apraše įvardinti bendrojo ugdymo principai, kurie lemia visą ugdymo turinio rengimą ir įgyvendinimą:

- *ugdymo visybiškumas* – mokinio psichinių, dvasinių, fizinių galių plėtotė; ugdymo filosofijos ir mokyklos gyvenimo (filosofijos, misijos, vizijos, kultūros, ugdymo) dermė;
- *ugdymo sistemiškumas* – ugdymo tarpsnių ir sričių sąryšis, formaliojo ir neformaliojo švietimo dermė siekiant užtikrinti ugdymo pastovumą ir paslankumą;
- *ugdymo tikslų ir pedagoginės veiklos adekvatumas* – pedagoginė veikla nukreipta sąmoningai siekti ugdymo tikslų;
- *visavertis mokyklos bendruomenės narių bendradarbiavimas* – ugdymo(si) tikslai formuluojami ir įgyvendinami, bendradarbiaujant mokytojams, švietimo pagalbą teikiantiems specialistams, mokiniams, tėvams (globėjams, rūpintojams);
- *ugdymo turinio ir konteksto dinamiškumas* – nuolatinis kūrybiškas atsinaujinimas, atvirumas inovacijoms.

Atnaujinant Bendrąsias programas siūloma remtis EBPO projekte *Education 2030 Learning Framework*²⁹ apibendrintais programų rengimo ir įgyvendinimo principais.

Bendrujų programų rengimo principai:

- Mokinio veikmės (angl. *student agency*) Bendrujų programų turinys aktualus, motyvuojantis mokinį, grindžiamas jo turimomis žiniomis, gebėjimais ir vertybinėmis nuostatomis.
- Reiklumo (angl. *rigour*) Mokymosi temos įtraukia mokinį į problemų sprendimą, skatina iššūkius, gilų mokymąsi ir refleksiją.

²⁸ Šalių švietimo politikos apžvalgos. Švietimas Lietuvoje, EBPO, 2017.

²⁹ <http://www.oecd.org/education/2030/learning-framework-2030.htm>.

- Sutelktumo (angl. *focus*) Gilesniam ir kokybiškam mokymuisi užtikrinti, planuojamų mokytis temų skaičius kiekvienoje klasėje yra optimalus. Tam, kad mokiniai geriau išmoktų ir suprastų pagrindines sąvokas ir reiškinius, mokymosi temos skirtingose klasėse ir dalykuose gali kartotis.
- Nuoseklumo (angl. *coherence*) Mokymosi temos grindžiamos vidine akademinės disciplinos arba kelių disciplinų, kuriomis jie remiasi, logika. Nuosekliai, atsižvelgiant į mokinių amžių ir raidos ypatumus, einama nuo paprastų prie sudėtingų sąvokų.
- Dermės (angl. *alignment*) Bendrosios programos dera su mokymo ir vertinimo praktika. Nors dar nėra sukurta įrankių, kuriais būtų galima pamatuoti visus pageidaujamus pasiekimus, šiam tikslui gali būti reikalingi įvairūs vertinimo būdai. Ugdymo rezultatus, kurie ne visada gali būti pamatuojami, turi pripažinti naujai sukurti vertinimo metodai.
- Perkeliamumo (angl. *transferability*) Pirmenybė teikiama žinioms, gebėjimams ir vertybėms, kurie, įgyti viename kontekste, gali būti pritaikyti kituose kontekstuose.
- Pasirinkimo (angl. *choice*) Mokiniais siūloma temų ir projektų įvairovė ir sudaroma galimybė patiems siūlyti temas ir projektus, kad turėdami reikalingą informaciją mokiniai gebėtų teisingai pasirinkti.

Bendrujų programų įgyvendinimo principai:

- Integralumo (angl. *interrelation*) Mokiniais suteikiama galimybė atrasti, kaip realiame gyvenime siejasi ugdymo srities ar skirtingų ugdymo sričių temos, sąvokos ir reiškiniai.
- Lankstumo (angl. *flexibility*) Bendrujų programų sąvoka keičiasi nuo „iš anksto nustatytos ir statiškos“ link „lanksčios ir dinamiškos“. Mokytojai naujina ir derina įvairių dalykų bendrąsias programas, kad jose atsispindėtų besikeičiančios visuomenės ir individualūs mokymosi poreikiai.
- Mokytojo veikmės (angl. *teacher agency*) Mokytojai pasitiki savimi ir yra pasirengę remdamiesi savo profesinėmis žiniomis, gebėjimais ir patirtimi, veiksmingai ir kūrybingai įgyvendinti bendrąsias programas.
- Autentiškumo (angl. *authenticity*) Mokiniai sieja mokymosi patirtį su realiu pasauliu ir įprasmina savo mokymąsi. Tam būtinas integruotas mokymas, mokymasis bendradarbiaujant, taip pat ir gilus dalyko žinių išmokimas.
- Įsitraukimo (angl. *engagement*) Mokytojai, mokiniai ir kitos suinteresuotos grupės įtraukiamos į Bendrujų programų rengimą kuo anksčiau, siekiant užtikrinti jų įsitraukimą įgyvendinant Bendrąsias programas.

Pastaba. Principų vertimas yra laisvas, vartojamos sąvokos nėra patvirtintos. Sąvokos bus tikslinamos diskutuojant su akademinė bendruomene ir kitais ekspertais.

Šie principai dera su nacionaliniais, tačiau yra konkretesni, tikslesni ir orientuojantys programų rengėjus siekiamo rezultato link.

Ugdymo rezultatų struktūra. Ugdymo rezultatams apibrėžti naudojama kompetencijos sąvoka. Kompetencija suprantama kaip žinių, gebėjimų, nuostatų ir vertybių visuma. Detalesnis kompetencijos sudedamųjų dalių vaizdas pateiktas paveiksle Nr. 2.

Šaltinis EBPO projektas *Education 2030 Learning Framework*³⁰

³⁰ <http://www.oecd.org/education/2030/learning-framework-2030.htm>.

Ugdymo rezultatams aprašyti siūloma kompetencijas ir raštingumus:

- Gebėjimas pasirūpinti savimi;
- Kūrybingumas;
- Kritinis mąstymas;
- Įsitraukimas ir socialinis atsakingumas;
- Bendradarbiavimas;
- Kalbinis raštingumas;
- Matematinis raštingumas;
- Sveikatos raštingumas;
- Skaitmeninis raštingumas;
- Finansinis raštingumas;
- Informacinis ir medijų raštingumas;
- Gamtamokslis/STEAM raštingumas.

Pastaba: Šių kompetencijų ir raštingumų apibrėžimai bus artimiausiu metu papildyti.

Kompetencijų ugdymas. Daugumai pasaulio valstybių vienas iš labiausiai šiuo metu rūpimų klausimų yra kompetencijų integravimas į ugdymo sritis. Įvairių kompetencijų ugdymo modelių poveikis ugdymo rezultatams šiuo metu vis dar tyrinėjamas. Tyrėjai ir praktikai sutaria, kad kompetencijų ugdymas yra labiau siejamas su Bendrųjų programų įgyvendinimu, taip pat pripažįstama, kad praktikoje tam didelį poveikį daro egzistuojančios pasiekimų vertinimo sistemos ir rezultatų pripažinimas. Todėl kompetencijų ir ugdymo sričių sąsajos nėra tik Bendrųjų programų objektas, tačiau tyrėjai pripažįsta, kad prielaidos kompetencijoms ugdyti turi būti užkoduotos ir Bendrosiose programose. Siekiant išanalizuoti, kaip įvairios šalys koduoja kompetencijų ugdymą savo programose, ir paskatinti šalis dalintis gerąja patirtimi, šiuo metu EBPO vykdo tarptautinį dalykinio turinio sąsajų su kompetencijomis tyrimą (angl. *Curriculum content mapping*). Lietuva taip pat dalyvauja šiame tyrime. Buvo išbandyti tyrimo įrankiai ir atlikta pagrindinė studija, kuri atskleidė tam tikras koreguotinas tendencijas ir pateikė išvalgų, kaip reikėtų žvelgti į kompetencijas Bendrosiose programose. (Išbandymo rezultatai buvo pristatyti Lietuvoje lapkričio 5 d. renginyje <https://www.mokykla2030.lt/kaip-mokysis-vaikai-nuo-2022-metu-daugiau-praktikos-orientacijos-i-asmenine-pazanga-maziau-testu/> pagrindinio tyrimo rezultatai bus skelbiami 2019 m. pavasarį). Bendrųjų programų rengėjai bus išsamiai supažindinti su tyrimo rezultatais ir tyrėjų išvalgomis, bus siekiama gerąją patirtį integruoti atnaujinant Bendrąsias programas.

Tyrimo esmė yra analizuojant įvairias ugdymo sritis nustatyti, kurios kompetencijos natūraliai susijusios su tam tikromis sritimis, dalykais ar net tam tikrais ugdymo tikslais ir temomis, pvz., finansinis raštingumas su matematika, ekonomika, bendradarbiavimas – su socialiniais mokslais, kūno kultūra ir pan. Tyrimas taip pat atskleidžia, kurios kompetencijos visiškai negali arba gali tik labai nedidele apimtimi būti ugdomos per tam tikrus dalykus, nes dalyko logika nedera su tos kompetencijos tikslais (pvz., bendradarbiavimas per matematiką). Remdamiesi šia analize rengėjai galės permąstyti srities ir dalykų ugdymo tikslus ir siektinus rezultatus, o pedagogams ji bus naudinga tuo, kad leis optimizuoti dalyko turinį siejant jį su konkrečiomis kompetencijomis ir atsisakant perteklinio turinio.

Tyrimo įrankiai taip pat leidžia palyginti įvairių šalių turinio apimtį ir atskleisti, kokio turinio pasigendama Lietuvos bendrosiose programose.

Bendrųjų programų sandara. Bendrąsias programas sudaro įvadas ir pagal ugdymo sritis suskirstytų dalykų programos.

Bendrųjų programų įvade pateikiama:

- Pradinio, pagrindinio ir vidurinio ugdymo bendrųjų programų ugdymo tikslai; ugdymo turinio įgyvendinimo principai ir kiekvienos ugdymo programos (pradinio, pagrindinio ir vidurinio) ugdymo rezultatai, siejant juos su atitinkamu Lietuvos kvalifikacijų sandaros kvalifikacijos lygiu;

- numatytų kompetencijų ir raštingumų raida ir požymiai vienų arba dvejų metų laikotarpiui³¹.

Pradinio, pagrindinio ir vidurinio ugdymo bendrosios programos pateikiamos pagal 8 ugdymo sritis, sudarytas iš giminingų arba artimų pagal turinį mokymosi dalykų³². Šios sritys ir mokomieji dalykai yra pateikiami remiantis Pradinio, pagrindinio ir vidurinio ugdymo aprašu (2015), tačiau atnaujinant Bendrąsias programas bus tariamasi su įvairių ugdymo sričių atstovais dėl naujų dalykų įtraukimo į ugdymo sritis ir neaktualių atsisakymo, jų mokymo trukmės ir ugdymo pakopos. Taip pat bus ieškoma sutarimo dėl mokyklos kuriamo ugdymo turinio apimčių kiekvienoje ugdymo srityje.

- Dorinis ugdymas: etika arba tradicinės religinės bendruomenės ar bendrijos tikyba.
- Kalbinis ugdymas: lietuvių kalba ir literatūra, lietuvių gestų kalba, lietuvių kalba kurtiesiems ir neprigirdintiesiems, tautinių mažumų kalbos (baltarusių, lenkų, rusų, vokiečių), užsienio kalbos (anglų, prancūzų, vokiečių, rusų, lenkų).
 - Matematinis ugdymas: matematika, informatika (informacinės technologijos).
 - Gamtamokslinis ugdymas: pasaulio pažinimas, integruotas gamtos mokslų kursas, biologija, fizika, chemija.
 - Socialinis ugdymas: pasaulio pažinimas, istorija, geografija, pilietinis ugdymas, ekonomika ir verslumas, filosofija, teisė, psichologija.
 - Meninis ugdymas: dailė, muzika, šokis, teatras, filmų kūrimas, fotografija, grafinis dizainas, menų pažinimas, kompiuterinės muzikos technologijos.
 - Technologinis ugdymas: mityba, tekstilė, konstrukcinės medžiagos, elektronika, gaminių dizainas ir technologijos.
 - Kūno kultūros ir sveikatos ugdymas: kūno kultūra, žmogaus sauga.

Ugdymo sričiai priklausančių dalykų mokymas(is) padeda mokiniams įgyti žinių, gebėjimų ir nuostatų, išsiugdyti holistinį požiūrį į gamtos, visuomenės ir kultūros reiškinius. Ugdymo srities dalykų turinys kiek įmanoma integruojamas tarpusavyje.

Bendrosiose programose aprašoma:

- ugdymo **srities paskirtis**, nurodant, kaip ši ugdymo sritis prisidės prie brandžios asmenybės ugdymo, kokia srities prasmė, reikšmė ir vieta praktikoje, civilizacijos raidoje bei tarp kitų ugdymo sričių;
- ugdymo srities struktūra (dalykai, dalykų mokymosi sritys), nurodant sritį sudarančius dalykus ir dalykų mokymosi sritis;
- kompetencijų ir raštingumų ugdymas, trumpai aprašant, kokios kompetencijos ir kurie raštingumai kaip siejasi su atitinkama ugdymo sritimi, kaip jų ugdymas integruojasi su tos srities dalykiniu turiniu bei kaip tai yra panaudojama realiame gyvenime;
- dalyko mokymosi tikslas ir uždaviniai;
- mokinių pasiekimai aprašomi kaip integrali raštingumų ir kompetencijų visuma vienų arba dvejų metų laikotarpiui (atsižvelgiant į tai, kiek prieinami pagrįstiems sprendimams reikalingi empiriniai duomenys, taip pat turint galvoje mokymosi intensyvumą, dalyko ugdymo ypatumus ir mokyklos sprendimus); aprašant laikomasi nuoseklumo, išryškintas pasiekimų augimas;
- mokymosi turinio apimtys;
- integraciniai saitai.

Bendrųjų programų įgyvendinimas mokyklose. Bendrųjų programų turinys suteikia daug erdvės mokykloms ir pedagogams, atsižvelgiant į mokinių poreikius, raidos ypatybes, kontekstą, pasiekimų lygį, bendruomenių poreikius ir kitas galimybes, organizuoti ugdymo procesą lanksčiai

³¹ Dėl laikotarpio trukmės ir aprašymo formos bus galutinai nuspręsta kartu su rengėjų grupėmis ir konsultantais.

³² Dėl sritims priklausančių dalykų ir integruotų dalykų tam tikrose klasėse bus galutinai nuspręsta kartu su rengėjų grupėmis ir konsultantais.

bei kūrybiškai. Mokiniais siūloma ugdomoji veikla turi padėti atskleisti jų mokymosi potencialą ir pasiekti numatytus ugdymo tikslus. Ugdomoji veikla parenkama pagal mokinių raidos ypatumus, jų stiprybes ir sudaro sąlygas asmeninei pažangai. Siekiama, kad ugdymo procesas būtų aktyvus, įtraukiantis ir lankstus.

Pradiniame ugdyme:

- užtikrinamas 8 ugdymo sričių mokomųjų dalykų programų įgyvendinimas (dorinis ugdymas, kalbinis ugdymas, matematinis ugdymas, gamtamokslinis ugdymas, socialinis ugdymas, meninis ugdymas, technologinis ugdymas, kūno kultūros ir sveikatos ugdymas); skirtingų dalykų programos gali būti įgyvendinamos ir integraliai, pvz., pasaulio pažinimas (socialiniai ir gamtos mokslai, informacinės technologijos ir kiti dalykai);
- užtikrinamas mokinių dalyvavimas asmeninio mokymosi programoje *4K: aš kuriu, aš keičiu, aš kitiems, aš su kitais*³³ (ne mažiau kaip 10 val. per metus);
- užtikrinamas mokinių ilgalaikių projektų įgyvendinimas;
- mokykloje sudaromos galimybės mokiniui rinktis ir dalyvauti neformalaus švietimo veiklose.

Pagrindiniame ugdyme:

- užtikrinamas 8 ugdymo sričių mokomųjų dalykų programų įgyvendinimas (dorinis ugdymas, kalbinis ugdymas, matematinis ugdymas, gamtamokslinis ugdymas, socialinis ugdymas, meninis ugdymas, technologinis ugdymas, kūno kultūros ir sveikatos ugdymas); skirtingų dalykų programos gali būti įgyvendinamos ir integraliai;
- užtikrinamas dalyvavimas asmeninio mokymosi programoje *4K: aš kuriu, aš keičiu, aš kitiems, aš su kitais* (ne mažiau kaip 40 val. per dvejus metus);
- užtikrinamas mokinių projektų įgyvendinimas dirbant grupėse ir (ar) individualiai;
- mokykloje sudaromos galimybės mokiniui rinktis ir dalyvauti neformalaus švietimo veiklose.

Viduriniame ugdyme:

- užtikrinamas 8 ugdymo sričių mokomųjų dalykų programų įgyvendinimas (dorinis ugdymas, kalbinis ugdymas, matematinis ugdymas, gamtamokslinis ugdymas, socialinis ugdymas, meninis ugdymas, technologinis ugdymas, kūno kultūros ir sveikatos ugdymas);
- užtikrinamas dalyvavimas asmeninio mokymosi programoje *4K: aš kuriu, aš keičiu, aš kitiems, aš su kitais* (ne mažiau kaip 40 val. per dvejus metus);
- užtikrinamas brandos darbo parengimas;
- sudaroma galimybė mokiniui rinktis ir dalyvauti neformalaus švietimo veiklose .

Dalį mokymosi laiko (nuo 10 iki 30 proc.) mokykla turi galėti skirstyti savo nuožiūra, atsižvelgdama į mokinių pasiekimus, poreikius ir mokyklos prioritetus³⁴.

Įtraukusis ugdymas. Bendrosios programos yra skirtos visiems Lietuvos mokiniams, nepaisant jų tautybės, kilmės, gimtosios kalbos, socialinės ir ekonominės padėties, igimtų ar įgytų sutrikimų arba negalios. Kiekvienam mokiniui sudaromos sąlygos sėkmingai ugdytis lanksčiai taikant Bendrąsias programas, personalizuojant ugdymo procesą ir pasinaudojant mokymo priemonėmis, skirtomis įvairių ugdymo(si) poreikių turintiems mokiniams³⁵.

³³ Asmeninio mokymosi programos *4K: aš kuriu, aš keičiu, aš kitiems, aš su kitais* aprašymas bus pateiktas Kaupiamojo vertinimo koncepcijoje ir kituose lydinčiuose dokumentuose.

³⁴ Dėl ugdymo programų trukmės, sritims priklausančių dalykų ir integruotai ugdomų dalykų tam tikrose klasėse bus tariamasi su rengėjų grupėmis ir konsultantais.

³⁵ Planuojama parengti rekomendacijas ir pavyzdžius, kaip pritaikyti Bendrąsias programas įvairių ugdymosi poreikių turintiems mokiniams, įskaitant gabių vaikų ugdymą, sugrįžusių iš užsienio vaikų ugdymą, mokinių, turinčių įvairių kalbinių poreikių, ugdymą ir kt.

Mokinių pasiekimų vertinimas. Bendrosios programos yra pagrindinis dokumentas, kuriuo remiantis vertinama, kaip mokiniui sekasi mokytis ir siekti numatytų ugdymo rezultatų. Pasiekimų vertinimą sudaro individualios pažangos (taikant formuojamojo ir diagnostinio vertinimo priemones) vertinimas ir apibendrinamieji vertinimai.

Individualios pažangos vertinimas daro didelę įtaką mokymosi sėkmei ir padeda siekti geresnių mokymosi rezultatų. Vertinant individualią pažangą, taikomos formuojamojo vertinimo strategijos, padedančios pastebėti mokinio daromą pažangą, ją į(si)vertinti ir koreguoti ugdymo procesą taip, kad būtų užtikrinta tolesnio mokymosi sėkmė ir asmens raida. Siekiant sklandžiai vertinti daromą pažangą, būtina pastebėti net mažiausius pokyčius ir suvokti, kas jiems padeda arba trukdo vykti. Todėl vertinant individualią pažangą svarbu įvertinti ir žinių bei supratimo gilėjimą, taip pat gebėjimų augimą. Tam reikia apibrėžti pasiekimų vertinimo kriterijus, kurie apimtų žinias ir gebėjimus, vertinimo rodiklius ar požymius.

Apibendrinamojo vertinimo tikslas – įvertinti mokinio rezultatus, atsižvelgiant į nustatytus pasiekimų lygius. Toks vertinimas naudojamas, kai siekiama mokinio pasiekimus įvertinti formalizuotai (pažymiu) ir teikti grįžtamąjį ryšį.

Įvedamas kaupiamasis balas, kurį sudaro per ilgesnį laikotarpį (trimestrą, pusmetį, metus) sukauptų mokymosi pasiekimų įvertinimų vidurkis. Kaupiamojo balo sandara baigiant vidurinio ugdymo programą bus apibrėžta Mokinių pasiekimų vertinimo koncepcijoje.³⁶

Pastaba: Mokinių pasiekimų vertinimo projektas bus atskirai pristatomas ir svarstomas su interesų grupėmis. Tikslesnę informaciją skelbsime adresu www.mokykla2030.lt

Mokinių pasiekimų lygių požymiai. Siekiant, kad įvairių mokytojų įvertinimai būtų patikimi ir tiksliai atspindėtų mokinių pasiekimus, dalyko programose parengiami keturių pasiekimų lygių požymiai.

- Pasiekimų lygių požymiai rengiami laikantis tos pačios struktūros kaip ir aprašant reikalavimus pasiekimams.
- Keturi pasiekimų lygiai ir jų požymiai atspindi, kaip giliai mokinys suprato turinį, kokio sudėtingumo gebėjimus pademonstravo ir kaip jam sekėsi pritaikyti ugdymo turinį įvairiuose kontekstuose.
- Pasiekimų lygių požymiai iliustruojami mokinių atliktų užduočių pavyzdžiais, padedančiais mokytojams geriau suprasti, koks jo mokinių pasiekimų lygis³⁷.

NAUDOTI ŠALTINIAI:

1. Australian curriculum. <https://www.australiancurriculum.edu.au/>
2. Bendrojo ugdymo mokyklos kaitos gairės, 2017.
3. Bendrojo ugdymo mokyklų veiklos kokybė. Nacionalinės mokyklų vertinimo agentūros metinis pranešimas. 2015 (5), NMVA.
4. Bendrųjų programų ir išsilavinimo standartų naudojimas / naudingumas planuojant ir organizuojant ugdymą mokykloje tyrimas, L. Duoblienė, T. Bulajeva, I. Stonkuvienė, 2008.
5. British Columbia. 2017. BC's New Curriculum . URL: <https://curriculum.gov.bc.ca/>.
6. The Definition and Selection of Key Competencies. Executive Summary. <http://www.oecd.org/pisa/35070367.pdf4>.
7. Estonian Curriculum. <https://www.hm.ee/en/national-curricula-2014>
8. The future of education and skills. Education 2030. Paris: OECD. <http://www.oecd.org/education/2030/oecd-education-2030-position-paper.pdf>.
9. The Future of Education and Skills: Education 2030. Progress Report of the OECD Learning Framework 2030. <http://www.ks.no/contentassets/cf39e76e58784f12ad14cf0cd71326c4/oecd-rapport-om-rammerverket-for-laring-2030.pdf>.

³⁶ Kaupiamojo balo sandara bus pateikta Kaupiamojo vertinimo koncepcijoje ir kituose susijusiuose dokumentuose.

³⁷ Bus rengiama papildomai.

10. Geros mokyklos koncepcija. Ugdymas(is) paradigmu kaitoje. Vilnius: ŠMM Švietimo aprūpinimo centras. 28–37.
 11. Greenstein Laura. 2012. Assessing 21st Century Skills: a guide to evaluating mastery and authentic learning. Corwin.
 12. Lietuvos Respublikos švietimo įstatymas, 2011.
 13. Lietuvos Respublikos Vyriausybės programos įgyvendinimo planas <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/efe9ff4107be11e78352864fdc41e502?jfwid=q8i88lp51>.
 14. Lietuva. Švietimas šalyje ir regionuose 2016. Mokinių pasiekimai. ŠMM, 2016.
 15. Lietuva. Švietimas šalyje ir regionuose 2017. Mokytojas. ŠMM, 2017.
 16. Lietuvos švietimo būklės 2013–2016 m. apžvalga. Lietuvos švietimo taryba, 2017.
 17. 2017 metų Nacionalinio mokinių pasiekimų patikrinimo ataskaita. NEC, 2017.
 18. OECD PISA tyrimo filosofija ir 2006 m. tyrimo antrinė duomenų analize. ŠMM, 2011. http://www.nec.lt/failai/4217_OECD_PISA_2006_analize.pdf.
 19. Pradinio, pagrindinio ir vidurinio ugdymo programų aprašas. Ugdymas(is) paradigmu kaitoje. Vilnius: ŠMM Švietimo aprūpinimo centras. 14–26.
 20. Pagrindinio ugdymo bendrosios programos. <https://sodas.ugdome.lt/viesieji-puslapiai/7300>.
 21. The Structure of the European Education Systems 2017/18: Schematic Diagrams. EURYDICE, 2017.
 22. Šalių švietimo politikos apžvalgos. Švietimas Lietuvoje. EBPO, 2017.
 23. Švietimo politikos analizė. 2017 rugsėjis, Nr. 6(162), ŠMM. <http://www.nmva.smm.lt/wp-content/uploads/2018/02/Mokyklos-erdv%C4%97s-palankioms-ugdymosi-s%C4%85lygoms.pdf>.
 24. Ugdymo turinio kaita: kas lemia sėkmę? Švietimo problemos analizė. 2017 rugpjūtis, Nr. 4 (160)
 25. Vidurinio ugdymo bendrosios programos. <https://sodas.ugdome.lt/viesieji-puslapiai/7300>.
 26. Valstybės pažangos strategija „Lietuva 2030“. <https://www.lietuva2030.lt/lt/apie-lietuva-2030>
 27. Valstybinė švietimo 2013–2022 metų strategija. ŠMM Švietimo aprūpinimo centras. https://www.sac.smm.lt/wp-content/uploads/2016/02/Valstybine-svietimo-strategija-2013-2020_svietstrat.pdf.
-